

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte fredag 3. november 1961 kl. 9.

Møtet ble ledet av formannen, F i n n M o e .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langhelle, Langlo, Finn Moe, Erling Petersen, Jakob Pettersen, Reinsnes, Røiseland, Rakel Seweriin, Bergesen, Borten, Dahl, Hegna, Hønsvald, Ingvaldsen, John Lyng, Treholt og Watnebryn.

Av Regjeringens medlemmer var til stede: Utenriksminister Lange.

Følgende embetsmenn ble gitt adgang til møtet: Ekspedisjonssjef Gunneng og underdirektør Kristiansen, begge Utenriksdepartementet.

Formannen: Møtet er innkalt i den hensikt at den utvidede utenrikskomite før den debatt som skal finne sted i dag, kan få en redegjørelse av utenriksministeren om den sovjetiske noten til Finland, som også omtaler Norge. - Jeg gir med en gang ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Jeg skal prøve å gjøre det ganske kort, så meget mer som vi ikke har så særlig meget materiale utenom selve noteteksten foreløpig.

Noten til Finland av 30. oktober munner ut i et forslag om rådslagninger mellom Sovjet-Unionen og Finland under henvisning til støttepakten av 6. april 1948. Jeg understreker ordet *rådslagninger*, fordi det fra finsk side blir lagt stor vekt på forskjellen mellom forhandlinger og rådslagninger, og jeg skal siden komme litt tilbake til hvorfor de legger vekt på det.

Det vil være kjent gjennom pressen at Sveriges ambassadør i Moskva fikk gjenpart av noten, mens Norge og Danmark ikke har fått noen slik gjenpart. Det kan henge sammen med at det relativt nylig har vært diplomatiske kontakter mellom Sovjet-Unionen og henholdsvis Danmark og Norge om et av de spørsmål som berøres i noten til finnene, nemlig den dansk-tyske Østersjø-kommando, hvor danskene i sommer fikk en note som vi fikk gjenpart av, og hvor danskene svarte for tre uker siden og vi ga et ganske kort svar med vår reaksjon på noten til oss, for enda kortere tid siden.

Teksten til den sovjetiske noten til Finland vil være kjent for komiteens medlemmer i den oversettelse som er foretatt i vår ambassade. Den oversettelsen arbeides det videre med for at vi skal være sikre på å få akkurat de riktige valører i uttrykkene i den russiske noten.

Som sagt konkluderer noten med forslag om rådslagninger - og jeg siterer - "for å sikre forsvaret av begge lands grenser mot truselen om et militært angrep fra Vest-Tyskland og dets allierte stater." Dette forslag bygger da på artikkel 1 og 2 i den sovjetisk-finske avtalen av 1948, som ble forlenget for 20 år i 1955, samtidig med at Sovjet-Unionen rømnet sine siste militære baser på finsk territorium. Etter sin ordlyd er det altså bare en anmodning om rådslagninger noten inneholder. Men det er klart at under de foreliggende omstendigheter og i lys av innhold og ordvalg i noten, er det grunn til å regne med et sterkt press på Finland for i hvert fall i noen

grad å fravike den nøytralitetslinje som det hittil har fulgt og legge kursen noen streker over i østlig retning.

I Utenriksministeriet i Helsingfors er det overfor vår ambassadør blitt sagt at finnene ikke har fått noen indikasjoner på hvilke konkrete tiltak en eventuelt har i tankene fra sovjetisk side, så alt det som har stått i pressen om den ting er inntil videre utelukkende gjetninger.

Når den påståtte faren fra Forbundsrepublikken er gitt en så dominerende plass i den sovjetiske noten, henger vel det i første rekke sammen med at forutsetningen for at Sovjet-Samveldet kan kreve rådslagninger om felles forsvarstiltak under henvisning til vennskaps- og støttepakten av 1948, er at det - og nå bruker jeg teksten i denne støttepakten - "er blitt konstatert at det foreligger en trusel om angrep over finsk territorium fra Tyskland eller en av dets allierte." Og her legger finnene igjen vekt på akkurat det uttrykket "er blitt konstatert", idet de sier at dermed er forutsetningen at der er enighet mellom de to parter om at der foreligger en trusel. Det gir da muligheter for i hvert fall å hevde et avvikende synspunkt fra finsk side i forhold til det som er hevdet i noten, og muligens da å skape gjennom forhåndsnoteveksling eller forhåndskorrespondanse et annet grunnlag for rådslagningene enn den påståtte trusel fra Vest-Tyskland og dets allierte. Om det vil lykkes vil jo tiden vise, men i hvert fall regner man på finsk side etter det vi har fått inntrykk av, med at her foreligger det i hvert fall en mulighet for å vinne tid.

Det er dette at utgangspunktet for et krav om rådslagninger må være at det er konstatert trusel, som kanskje forklarer hvorfor Danmarks og Norges samarbeid med Forbundsrepublikken innenfor NATO's ramme har fått en så bred plass og så overdrevne dimensjoner, og vi kan vel også føye til, så forvrengt karakter, i den sovjetiske noten. Men disse angrepene på Danmarks og Norges utenrikspolitikk og sikkerhetspolitikk må vel også sees som et forsøk på å skremme og påvirke opinionen i våre land, i håp om å få Regjeringen til å trekke opp snevrere grenser for vår deltaking i det militære samarbeid innenfor NATO.

Selv om noten i første rekke har adresse til Finland og de tre andre skandinaviske land, er det tegn som tyder på at det nye sovjetiske framstøt også har en videre adresse. Det må vel sees som et nytt ledd i den skremselstaktikk Sovjet-Samveldet har fulgt i høst i sammenheng med Berlin- og Tysklandsspørsmålet. Sovjetlederne ønsker tilsynelatende å gi verden inntrykk av at Sovjet-Samveldet forbereder seg på, og om nødvendig også er rede til, å ta et væpnet oppgjør for å trumfe sin vilje igjennom når det gjelder de store konfliktspørsmål mellom Øst og Vest, og de håper vel at de på denne måten skal kunne skremme de vestlige land til å vise ettergivenhet. Sett under denne synsvinkel er noten alvorlig også av den grunn at vi vel må regne med at det nye framstøtet overfor de skandinaviske land vil kunne føre til en tilstramming av Vestmaktens holdning til Berlin- og Tysklandsspørsmålet og ytterligere redusere mulighetene for at forhandlinger nå kan komme i stand med sikte på en fredelig og fornuftig løsning av denne krisen. Fra London og Washington er det alt meldt at kontaktene med Sovjet-Samveldet for å utforske dets hensikter foreløpig er utsatt, men i nyhetene klokken 8 i dag ble det allikevel sagt fra Washington at denne utsettelsen ikke kom til å vare mer enn en

ukes tid, at om en ukes tid ville den amerikanske ambassadør i Moskva gjenoppta disse utforskningskontaktene.

Når det gjelder de konkrete angrepspunkter mot Norge som noten inneholder, vil jeg bare understreke det som alt er presisert i Regjeringens erklæring 31. oktober: De spørsmål som er berørt har tidligere i en eller annen form vært gjenstand for meningsutveksling mellom Norge og Sovjet-Samveldet, og fra norsk side er det gjentatte ganger framhevet at alle våre forsvarstiltak utelukkende har defensive formål. - Det må bli en av hovedoppgavene under mitt forestående Moskva-besøk på nytt å forklare og presisere det overfor Sovjet-lederne. Om det vil lykkes å overbevise dem, er jo en annen sak!

En detaljert gjennomgåelse av den sovjetiske noten og særlig de avsnitt som direkte sikter mot Norge, er i gang i Utenriksdepartementet, og når den gjennomgåelsen og vurderingen er avsluttet, skal jeg få lov til å komme tilbake til saken i utenrikskomiteen. Jeg håper det ikke skal behøve å ta så mange dagene.

Til slutt vil jeg gjerne understreke at den finske regjering gjennom sin ambassadør her og på parallell måte i Stockholm og i København, har henstillet at man fra de andre skandinaviske lands side ikke må gjøre noen affære av denne saken, altså ikke må blåse den for stort opp. Under ambassadør Leivo-Larssons besøk hos fungerende utenriksminister statsråd Skaug den 31. oktober, henledet hun blant annet oppmerksomheten på at noten konkluderer med et krav om rådslagninger, men at det uttrykkelig blir sagt at tidspunkt og stedet får bli gjenstand for nærmere avtaler gjennom diplomatiske kanaler. Etter finsk oppfatning forelå det altså ingen "omedelbar" trusel, og ambassadøren understreket at man i Finland så rolig på situasjonen. Jeg konstaterte da jeg reiste gjennom København og snakket med den danske utenriksminister på flyplassen, at de hadde fått en henstilling i nøyaktig de samme ordelag i København, og vi vet fra Stockholm at det samme har skjedd der. Så det vil være meget ønskelig at en har det in mente under den debatten som vi skal ha nå om ikke så meget over en halv time.

Formannen: Jeg skal takke for redegjørelsen. Er det noen spørsmål eller bemerkninger?

Erling Petersen: Jeg har ikke teksten for meg, men denne avtalen som gir Sovjet anledning til å kreve rådslagninger, er ikke den slik at den også har en paragraf som uttrykkelig sier at de to land skal respektere hverandres suverenitet, og videre at den skal praktiseres i overensstemmelse med FN's prinsipper? Det siste vil jo da gi god anledning til, om det skulle oppstå uoverensstemmelser, å bringe saken inn for FN.

Utenriksminister Lange: Det er riktig at det i preambelen til avtalen er en henvisning til De forente nasjoners mål og prinsipper. Men en annen sak er jo i hvilken grad det fra finsk side vil bli ansett som hensiktsmessig å ta saken opp, og det vil vel neppe være til noen hjelp for Finland med mindre de selv tar den opp i De forente nasjoner, at den blir tatt opp fra annet hold der. Derimot er det vel - det var i

all fall oppfatningen i Paris da jeg var der og var ute i NATO's hovedkvarter - nokså sannsynlig at der om en tid, når man har fått anledning til å studere noten nærmere, vil komme en eller annen form for tilbakevisning fra NATO's side av de beskyldningene mot NATO for "aggressivitet" som inneholdes i noten.

Kjøs: Jeg vil spørre om utenriksministeren finner det formålstjenlig å komme med noen uttalelser ved møtets begynnelse i dag?

Utenriksminister Lange: Det har jeg overveiet, fordi jeg fikk en henstilling om det alt mens jeg var i Paris. Men etter den sterke henstillingen fra finsk side om ikke å blåse denne saken for meget opp, er jeg kommet til at det er bedre at debatten går sin gang som planlagt, og at jeg så sier det jeg har å si i forbindelse med noten, i et innlegg senere i debatten.

John Lyng: Jeg synes det er rimelig og riktig at det gjøres på den måten. Men det spørres om formannen, som skal innlede debatten, kanskje bør si et par ord om ønsket om at disse dagsaktuelle begivenheter ikke må blåses for meget opp i debatten, for ellers vil debatten muligens komme til å flyte for meget ut.

Formannen: Jeg kan opplyse hva jeg hadde tenkt å si i denne henseende i mitt innlegg. Jeg hadde tenkt å gi det bare en ganske kort omtale og si at noten vel må sees i forbindelse med Berlin-spørsmålet og det tyske spørsmål, og videre at der ikke er noe grunnlag for de beskyldninger som rettes, men slutte med at vi, når vi behandler denne saken, hele tiden må ha i tankene at vi ikke må vanskeliggjøre situasjonen for det land som noten er rettet til.

Bondevik: Eg er samd med utanriksministeren i at slik som situasjonen ligg til rette i dag, ville det snautt vera klokt om han kom med ei tilleggsfråsegn på grunnlag av det som har hendt etter at han gav si utgreiing i Stortinget. Og eg trur heller ikkje at det ville vera klokt om formannen la for stor vekt på denne noten, som ein inntil vidare veit så lite om. Ein veit i alle tilfelle ikkje korleis Russland vil nytta ut noten, og difor vil det vel ikkje vera nokon klok taktikk frå vår side, sett under eitt, at ein tek til å analysera noten før det har vore tingingar - eller "rådslagningar", som det heiter. Eg for mitt vedkomande er difor av den meining at når det gjeld spesielt den noten, er det all grunn til å vera sers varsam på det noverande tidspunkt.

Kjøs: Jeg er helt enig i det syn utenriksministeren ga uttrykk for når det gjelder å gi noen uttalelse ved møtets begynnelse. Jeg spurte bare for å få klarlagt det spørsmål før vi starter debatten.

Bergesen: Jeg tror det er riktig som hr. Kjøs sier. Det vil være uheldig og bare henlede oppmerksomheten på saken hvis utenriksministeren gir en erklæring ved møtets begynnelse, og i noen grad tror jeg det samme gjelder hvis formannen

kommer inn på den. Jeg undres på om vi ikke er så mange her nå at vi kan stole på at "jungeltelegrafene" i Stortinget vil virke, slik at det vil bli kjent nokså fort at det beste vil være ikke å røre ved disse spørsmål. Vi kjenner talerlisten, og vi kjenner våre talere, og jeg tror det vil være en meget enkel sak å forhindre at talerne kommer inn på dette punkt. Jeg tror det er den mest effektive måten å gjøre det på. Hvis formannen innledningsvis advarer mot at man skal røre ved saken, så kan der være opposisjonelle naturer som gjerne vil røre ved den.

Formannen: Til det må jeg si at jeg synes jo at én ting er å være veldig forsiktig i dette spørsmål, en annen ting er å gå til den ytterlighet overhodet ikke å omtale dette. Jeg kan godt avstå fra noe som helst forsøk på å si at noten henger sammen med det tyske spørsmål, og bare innskrenke meg til å avvise beskyldningene mot oss og si at vi må her i første rekke ta hensyn til Finland, som for øvrig har tatt noten med ro.

Watnebryn: Etter min oppfatning ville det være det verste vi kunne gjøre, å prøve å tie ihjel noe som alle vet om. Da ville man jo først for alvor bli urolig og mistenksom. En annen ting er at det er ingen grunn for oss til å trekke noen forhastede konklusjoner når det gjelder hva Sovjet ønsker å oppnå overfor Finland. Jeg er enig i at det er ingen grunn til å gjøre. Men det at Danmark og Norge også er omtalt i den noten, det kan ikke vi tie ihjel.

Erling Petersen: Jeg er helt enig med hr. Watnebryn. Det er jo to forskjellige ting her. Det er de finske problemer, som vi skal holde oss helt utenfor. Men det har også direkte adresse til Norge, og *det* har ikke finnene noen interesse av ties ned. Så man skal altså skille skarpt mellom de finske problemer og våre problemer.

Hegna: Jeg er også, i likhet med hr. Erling Petersen, enig med hr. Watnebryn, men jeg kom til en noe annen slutning. Jeg synes at det opplegg som man fikk omriss av gjennom det som er sagt av utenriksministeren og formannen, må være det som er den naturlige plattform. Jeg synes det er en helt klar ting at man ikke kan si at man har nær sagt fått henvendelse fra Finland om at man ikke skal snakke om saken. Det kan man naturligvis ikke si. Men så er det spørsmål om man, hvis man har det som siktepunkt at man ikke vil skape noen slags vanskeligheter for Finland, kan oppnå den hensikt dersom man holder et sånt "vanntett skott" mellom det som direkte angår Finland og det som angår oss. Jeg er ikke sikker på det. Det er mange problemer i den forbindelse, og det er spørsmål om utformingen. Jeg er kommet til at den måte å behandle det på som utenriksministeren og formannen har lagt opp, er den som på mest tilfredsstillende vis kan løse vanskelighetene. At man kan ha en utenriksdebatt i dag og ikke nevne noten i det hele tatt, det må være utelukket.

Utenriksminister Lange: Jeg tror også det ville virke oppsiktsvekkende hvis man forbigikk i taushet en note som alle mennesker er opptatt av. Dessuten har jo

ikke de partier som er representert her i komiteen, fullt herredømme over hvordan debatten utvikler seg. Vi har jo ett parti som ikke er representert her, og som meget vel kan tenkes å komme inn på disse spørsmålene og utnytte noten i sine interesser, og da vil det bli nødvendig at det blir svart på det. Men jeg tror det finnene tilsikter med sin henvendelse, bare er at vi holder oss så nær jorden som mulig, og ikke gir dette et følelsesmessig akkompagnement - om jeg kan si det slik - som kan skape komplikasjoner for dem.

Formannen: Er der andre som forlanger ordet? - Hvis ikke, kan vi vel ta utenriksministerens redegjørelse til etterretning.

Er der noen som ellers har noe å frembringe før møtet heves? - Ingen har bedt om ordet, og møtet er hevet.

Møtet hevet kl. 9.30.